

РЕЦЕНЗІЯ

**доктора юридичних наук, професора КІСІЛЬ Зоряни Романівни
на дисертацію Лялюка Юрія Руслановича на тему
«Психологічні особливості розвитку емоційної стійкості офіцерського
складу Національної гвардії України», представлену на здобуття наукового
ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові
науки» за спеціальністю 053 «Психологія»**

Рецензія підготовлена на підставі вивчення тексту дисертації та опублікованих за темою дисертації праць.

Ступінь актуальності обраної теми.

В секторі безпеки та оборони України активно відбувається процес реформування, в якому головний акцент робиться на розвиток та поширення демократичних принципів, саме тому все більшого значення набуває соціально-психологічний аспект. Це об'єктивно пов'язано зі зростанням вимог до особистості співробітника Національної гвардії України, його соціальних якостей та поведінки в суспільстві.

Професійна діяльність співробітників Національної гвардії України повсякчас супроводжується значною психоемоційною напруженістю, професійним стресом та ризиком, психологічною травматизацією. Особливі умови професійної діяльності співробітників Національної гвардії України, а саме: висока відповідальність за наслідки здійснюваних дій та рішень, що приймаються, ризиконебезпечний характер діяльності з непередбачуваними наслідками (поранення, травмування), постійне психічне і фізичне перевантаження можуть стати підґрунтям для різноманітних функціональних порушень; призводять до інтенсивного та масштабного розвитку емоційного вигорання, а надалі й професійної деформації. Наслідком професійної діяльності співробітників Національної гвардії України в умовах постійного впливу стресових чинників є втрата позитивної професійної мотивації, прояв різноманітних невротичних реакцій, розлади психічного і фізичного здоров'я. Останнє стає неминучим у разі відсутності в співробітників Національної гвардії України адекватно сформованої психологічної загартованості до труднощів, котрі виникають при розв'язанні оперативно-службових завдань, умінь і навичок самоконтролю та регуляції власного психічного стану, своєї поведінки.

Служба в Національній гвардії України тісно пов'язана з високою емоційною насиченістю при дефіциті позитивних вражень. Причому негативні

емоції співробітникам необхідно стримувати, а емоційне розвантаження може бути відкладено на невизначений термін часу. Такі обставини щоденної роботи співробітників Національної гвардії України спричиняють розвиток у них такого явища як «емоційне вигорання». Це явище визначається як вироблений особистістю механізм психологічного захисту в формі повного чи часткового виключення емоцій у відповідь на психотравмуючі впливи. «Емоційне вигорання» проявляє себе як набутий стереотип емоційного реагування частіше всього в межах професійної поведінки. З однієї сторони воно дозволяє людині дозувати і економно використовувати енергетичні ресурси, а з іншої – спроможне негативно впливати на виконання професійної діяльності, стосунки з партнерами по спілкуванню та службі.

Співробітники Національної гвардії України як суб'єкти правоохоронної діяльності перебувають у стані тривалого протистояння з конфліктуючими сторонами, що безумовно не може не позначитися на психологічній, організаційно-тактичній і технічній готовності до дій в умовах конфлікту.

Саме тому актуальність теми дисертаційного дослідження Лялюка Юрія Руслановича на тему «Психологічні особливості розвитку емоційної стійкості офіцерського складу Національної гвардії України» та поставлених ним завдань не викликає сумнівів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Закономірним є зв'язок дисертації із науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконується відповідно до Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року (Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019), Концепції розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року (схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2017 р. № 1018-р), наказу МВС України від 11 червня 2020 року № 454 «Про затвердження тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020-2024 рр.».

Дисертаційне дослідження виконане у межах науково-дослідних тем кафедри загальної та соціальної психології навчально-наукового Інституту управління, психології та безпеки Львівського державного університету внутрішніх справ «Психічне здоров'я особистості у кризовому суспільстві» (2018-2021 рр., державний реєстраційний номер: 0118U005373), «Психологія

особистості фахівця в умовах військового часу та поствоєнної реабілітації» (відкрита 2022 р., державний реєстраційний номер: 0122U002532).

Достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Ознайомлення зі змістом дисертації дає підстави стверджувати, що наукові положення, висновки й рекомендації, викладені в дисертаційній роботі, у сукупності вирішують важливе наукове завдання – розробка теоретико-методичних основ та практичних рекомендацій щодо удосконалення психологічних особливостей розвитку емоційної стійкості офіцерського складу Національної гвардії України. Теоретико-методичні положення, практичні рекомендації і висновки, сформульовані дисертантом, є достовірними. Дисертаційна робота має логічну побудову, її автор сформулював постановку проблеми, формулювання завдань, визначив влучні методи та прийоми дослідження.

Обґрунтованість наукових результатів, висновків та рекомендацій забезпечується використанням взаємопов'язаних загальнонаукових та спеціальних методів, зумовлених метою та завданнями дисертації.

Структурно дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків і списку використаних джерел із 256 найменувань (з них 56 – іноземними мовами). Основна частина роботи викладена на 195 сторінках. Дисертація містить 17 таблиць, 20 рисунків і 7 додатків.

Структура повністю відповідає цілям і завданням дослідження, дозволяє послідовно розглянути всі проблеми, визначені автором. Дисертаційному дослідженню Лялюка Ю.Р. притаманний належний рівень наукової новизни і кожен із трьох розділів дисертації містить саме такі положення.

Очевидно, немає сенсу зосереджуватися на структурі дисертації Лялюка Ю.Р., яка, незважаючи на складність матеріалу, на наш погляд, є логічною, відповідає меті і завданням дисертаційного дослідження, що забезпечує його цілісність. Водночас хочеться зупинитися на найбільш важливих тезах праці.

Зокрема, автор цілком логічно починає дослідження із аналізу теоретико-методологічних підходів до вивчення психологічних особливостей розвитку емоційної стійкості офіцерського складу Національної гвардії України. На підставі ретроспективного аналізу дисертантом конкретизовано концепт «емоційна стійкість офіцера НГУ», обґрунтовано та емпірично верифіковано концептуальну модель розвитку емоційної стійкості офіцера НГУ, яка включає

наступні компоненти: особистісно-професійний; когнітивно-рефлексивний; емоційно-вольовий.

В контексті наукової розвідки автором розроблено та апробовано авторську програму психологічного тренінгу розвитку емоційної стійкості офіцерів НГУ. Отримані результати продемонстрували позитивну динаміку розвитку емоційної стійкості офіцерів НГУ, що стало свідченням ефективності розробленої тренінгової програми та важливим доповненням у процесі удосконалення їх професіоналізації й забезпеченні умов для особистісного зростання.

В процесі дослідження дисертантом опрацьовано широке коло літературних джерел комплексного та монографічного характеру, дана праця має комплексний, системний характер і відзначається відповідним рівнем наукових узагальнень.

Вибір методів дослідження забезпечив досягнення мети і реалізацію поставлених завдань. Організаційно-методичні засади проведеного дослідження розкрито повною мірою та на достатньому фаховому рівні. Кількісний і якісний аналіз отриманих даних здійснено кваліфіковано, коректно.

Достовірність отриманих у дослідженні результатів підтверджується в тому числі емпіричною базою, що включає результати анкетування 168 молодших офіцерів військових частин Західного оперативно-територіального об'єднання Національної гвардії України віком від 24 до 36 років з різним досвідом службово-професійної діяльності.

З огляду на це, можна констатувати, що достовірність отриманих результатів і обґрунтованість сформульованих пропозицій визначаються вірно обраним методологічним підходом до проведеного дослідження, об'ємним та всебічним використанням наукового та емпіричного матеріалу.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачкою досліджень, повнота викладу в опублікованих працях

Аналіз дисертаційної роботи дає підстави констатувати, що отримані результати дослідження мають теоретичну та практичну значущість. Основні досягнення автора конкретизуються в наступних елементах наукової новизни, а саме:

- *уперше* конкретизовано концепт «емоційна стійкість офіцера НГУ», обґрунтовано та емпірично верифіковано концептуальну модель розвитку емоційної стійкості офіцера НГУ, яка включає наступні компоненти:

особистісно-професійний; когнітивно-рефлексивний; емоційно-вольовий. *Виявлено* взаємозв'язки між структурними компонентами та особливостями детермінації розвитку емоційної стійкості офіцерів НГУ з різним досвідом службово-професійної діяльності. *Увиразнено* специфіку розвитку емоційної стійкості офіцерів НГУ з різним досвідом службово-професійної залежно від етапу професійного становлення. *Визначено* психологічні особливості рівнів розвитку емоційної стійкості офіцерів НГУ з різним досвідом службово-професійної діяльності. *Обґрунтовано* шляхи розвитку емоційної стійкості офіцерів НГУ з різним досвідом службово-професійної діяльності. *Розроблено* та *апробовано* авторську програму психологічного тренінгу розвитку емоційної стійкості офіцерів НГУ. Отримані результати продемонстрували позитивну динаміку розвитку емоційної стійкості офіцерів НГУ, що стало свідченням ефективності розробленої тренінгової програми та важливим доповненням у процесі удосконалення їх професіоналізації й забезпеченні умов для особистісного зростання.

- *поглиблено* наукові уявлення про феномен емоційної стійкості, зокрема деталізовано його основні категоріально-понятійні контури та систематизовано концептуальні позиції до його розвитку; *доповнено* наукові знання про емоційну стійкість як динамічну інтегральну властивість та професійно значущу полісистемну якість особистості; *конкретизовано* психологічні особливості розвитку емоційної офіцерського складу НГУ крізь призму специфіки службово-професійної діяльності; *розширено* уявлення про зв'язок емоційної стійкості офіцерів НГУ з основними складовими їх службово-професійної діяльності;

- *набули подальшого розвитку* теоретичні положення про емоційну стійкість як чинник результативності професійної діяльності; про шляхи розвитку емоційної стійкості фахівців екстремальних видів професій;

Практичне значення одержаних результатів дослідження підтверджується тим, що теоретичні положення та практичні здобутки дисертації активно використовуються:

– в освітньому процесі Львівського державного університету внутрішніх справ (акт впровадження від 21.01.2025); Донецького державного університету внутрішніх справ (акт впровадження від 30.10.2024); Харківського державного університету внутрішніх справ (акт впровадження від 10.10.2024);

– у службово-бойовій діяльності військових частин Західного оперативно-територіального об'єднання Національної гвардії України (акт впровадження

від 19.11.2024).

Повнота викладу основних результатів дисертації

За результатами дисертаційного дослідження автором було опубліковано 13 наукових праць, з них: 1 стаття у фаховому виданні України категорії «А» (у співавторстві); 3 статтях, які вийшли друком у наукових фахових виданнях, затверджених МОН України; 8 друкованих роботах апробаційного характеру.

Відповідність дисертації встановленим вимогам.

Дисертацію оформлено відповідно до вимог, встановлених МОН України. Роботу виконано у науковому стилі, її зміст викладено з дотриманням чіткої логічної послідовності.

Автором коректно застосовані різні загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання. Надійність і вірогідність отриманих наукових результатів підтверджуються теоретико-методологічним обґрунтуванням вихідних принципів дисертаційної роботи, єдністю й логічністю всіх етапів дослідження, його організаційною цілісністю й чіткістю концептуальних засад. Таким чином забезпечується високий ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дослідженні, їх достовірність.

Дисертація виконана державною мовою. Стил ь дисертації відповідає вимогам, що висуваються до наукових праць такого рівня, а також відзначається логічністю, послідовністю, системністю, обґрунтованістю. Структура дисертації цілком узгоджується з її назвою, метою і завданням дослідження. Додатки та список використаних джерел оформлені згідно зі встановленими вимогами та містять необхідну довідкову інформацію.

Текст анотації відповідає основному змісту дисертації.

Дотримання академічної доброчесності. Представлена дисертаційна робота, яка самостійно виконана Лялюком Ю.Р., являє собою оригінальну працю. В роботі відсутні будь-які положення, які б порушували академічну доброчесність. Академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації у дисертації та/або наукових публікаціях здобувача рецензентом не виявлено. У дисертації наявні усі необхідні посилання на використані джерела інформації у разі використання ідей, тверджень, відомостей, а також надано достовірну інформацію про результати наукової діяльності.

Зауваження та/або дискусійні питання стосовно положень дисертації. У цілому позитивно оцінюючи представлене дослідження, все ж варто відзначити, що воно містить певні положення та висновки, які мають дискусійний характер чи вимагають додаткового обґрунтування під час захисту.

1. До заявленої у роботі системи принципів, методів і прийомів наукового пізнання, що становлять методологічну основу дисертаційного дослідження, доцільно було б долучити основні принципи психолого-правового пізнання: принцип детермінізму, генетичний принцип, особистісно-гуманістичний принцип та принцип гармонізації професійної діяльності.

2. Перше завдання акцентує увагу на аналізі феномену емоційної стійкості та його детермінант, що є важливим кроком у науковому пошуку. Водночас, для повноти теоретичного обґрунтування варто доповнити його узагальненням і систематизацією наукових джерел, а також більш детальним розглядом компонентів емоційної стійкості офіцерів НГУ.

3. У дослідженні відсутній аналіз гендерних особливостей розвитку емоційної стійкості. Наукові дослідження доводять, що жінки та чоловіки мають різні нейрофізіологічні механізми регуляції емоцій та стресу, що впливає на їхню адаптивність в екстремальних умовах. Зокрема, жінки частіше застосовують соціальну підтримку як ресурс резильєнтності, тоді як чоловіки вдаються до когнітивних механізмів стримування емоцій. Теоретичний розділ дисертації значно виграв, якщо б автор додав аналіз гендерних відмінностей в емоційній стійкості та адаптації до стресових ситуацій на основі сучасних міждисциплінарних досліджень (психологія, соціальна психологія та ін.).

4. Робота містить деякі стилістичні неточності, які суттєво не впливають на зміст і сутність викладеного матеріалу.

Дискусійні питання не зменшують наукову цінність, практичне значення дисертації Лялюка Ю.Р. і не мають впливу на загальну високу оцінку дисертації.

В И С Н О В О К:

Дисертація за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю та достовірністю, науковою та практичною значущістю отриманих результатів, повнотою їх викладення в опублікованих дисертантом наукових працях, за оформленням відповідає спеціальності 053 «Психологія», Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом МОН України від 12.01.2017 № 40 (зі змінами) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової

установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), а її автор – Лялюк Юрій Русланович за підсумками позитивного публічного захисту заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 053 «Психологія» (міждисциплінарна освітньо-наукова програма «Психологія та менеджмент організації» за спеціальностями 053 «Психологія, 073 «Менеджмент»).

Рецензент:

**доктор юридичних наук, професор,
заступник директора навчально-наукового
інституту управління, психології та безпеки
Львівського державного університету
внутрішніх справ**

Зоряна КІСІЛЬ